

ISSN 2083-0343

Acta Medicorum Polonorum

R. 5/2015

STRESZCZENIA – ABSTRACT

słowa kluczowe – keywords

History of the Prussian tuberculosis sanatorium movement, 1863-1934.

The brief history of the “Prussian tuberculosis sanatorium movement” in today Western Polish landscapes and its first site in Sokołowsko, the Lower Silesia

Historia pruskich sanatoriów przeciwgruźliczych 1863-1934.

Zarys dziejów „ruchu pruskich sanatoriów przeciwgruźliczych” na Ziemiach Odzyskanych i pierwszego sanatorium w Sokołowsku na Dolnym Śląsku

Andreas Jüttemann

Halle (Saale), Germany

Streszczenie: Powstawanie sanatoriów przeciwgruźliczych w Prusach było zasługą młodego lekarza, dr. Hermanna Brehmera. Założył sanatorium w położonej w Kotlinie Sokołowskiej wiosce Sokołowsko, w którym realizował własny program „higieniczno-dietetyczny”. Uważał, że przyczyną gruźlicy jest małe serce przy dużych płucach, a nie niedożywienie i niehigieniczne i pozbawione dopływu świeżego powietrza mieszkania. Do wyzdrowienia konieczne było zatem zachowanie odpowiedniej diety i pobyt w odpowiednich warunkach klimatycznych, tam gdzie gruźlica nie występowała. W ostatniej ćwierci dziewiętnastego wieku w Imperium Niemieckim wprowadzono ubezpieczenia emerytalne i na wypadek inwalidztwa. Pruskie towarzystwa ubezpieczeń od inwalidztwa organizowały zakłady leczenia gruźlików, aby ograniczyć szerzenie się choroby. Dlatego na obecnych Ziemiach Zachodnich Polski wznoszono gmachy sanatoriów oferujących leczenie według programu higieniczno-dietetycznego Brehmera. Postęp medycyny sprawił, że ruch sanatoryjny zamarł, a budynki sanatoriów zyskały nowe przeznaczenie. Dalsze losy gmachów dawnych pruskich sanatoriów przeciwgruźliczych stanowią ciekawy problem badawczy, ponieważ znajdują się w miejscowościach uzdrowiskowych i w niektórych z nich nadal leczy się tradycyjnymi metodami gruźlicę i choroby płuc.

Abstract: The history of the „Heilstätte“ (tuberculosis sanatoria) in Prussia begins with the young physician Dr. Hermann Brehmer. He established a sanatorium in the Silesian mountain village of Sokolowsko in which he developed his “hygienic-dietetic” program. Brehmer believed that the causes of tuberculosis were a small heart and large lungs and not just malnutri-

tion and badly ventilated and unhygienic flats. Only suitable dietary treatment in an area with good climatic conditions with no history of tuberculosis could aid recovery.

Regional retirement and disability insurance was founded in the German Empire in the last quarter of 19th century. The Prussian disability insurance companies provide facilities for the treatment of tuberculosis patients in order to prevent the spread of the disease wherever possible. Because of this, the construction of sanatoria offering Brehmers hygienic-dietetic program became a trend, the number of sanatoria in today Western Poland regions increased. Medical progress brought an end to the sanatorium movement and led to a change in the use of the facilities. Because the sites were still known as "Heilstätte" and many of them still used traditional practices, the question of the later fate of these institutions required detailed examination. Some of the former Prussian sanatoria in Western Poland are still today, in part, specialized institutions for the treatment of tuberculosis and lung diseases.

Słowa kluczowe: gruźlica, sanatoria, Prusy, Ziemia Odzyskana, terapia higieniczno-dietetyczna, ubezpieczenie od inwalidztwa, Oborniki, Torzym, Sokołowsko

Keywords: tuberculosis, sanatoriums, Prussia, Western Poland, hygienic-dietetic therapy, disability insurance, Oborniki, Torzym, Sokołowsko

Zakłady wodolecznicze XIX-wiecznego Szczecina: Frauendorf (Gołęcino)

Hydrotherapy centres in the 19th-century Szczecin: Frauendorf (Gołęcino)

Joanna Nieznanowska

Szczecin

Streszczenie: Praca poświęcona jest zakładom wodoleczniczym działającym w drugiej połowie XIX w. w podszczecińskiej wsi Frauendorf (dziś: dzielnica Gołęcino) oraz związanym z nimi lekarzom i nie-lekarzom. Podstawę pracy stanowią skąpe dokumenty archiwalne, które udało się zlokalizować w szczecińskim Archiwum Państwowym, dotychczas nie wykorzystywane w opracowaniach historycznych.

Abstract: Based on the scarce surviving documentation found in the State Archives in Szczecin, the paper below is devoted to the history of two hydrotherapeutic establishments, which operated in Frauendorf near Stettin (now: Szczecin's district Gołęcino) in the second half of the 19th century, and their owners and practitioners. The aforementioned archival documents have not been subject to historical evaluation so far.

Słowa kluczowe: wodolecznictwo, historia Szczecina

Keywords: hydrotherapy, history of Szczecin

Historyczny rys badań nad szlakiem sygnałowym Wnt

A brief history of research on the Wnt signaling pathway

Robert Kleszcz

Poznań

Streszczenie: Szlak sygnałowy Wnt jest zbiorem ścieżek transdukcji sygnałów, przede wszystkim parakrynnie regulujących zarówno procesy fizjologiczne m.in. embriogenezy i różnicowania, jak również zaangażowanych w nowotworowy potencjał komórek. Początki badań nad ścieżkami Wnt sięgają lat 80-tych XX wieku i związane są z identyfikacją materiału genetycznego pochodzącego z Mysiego Wirusa Raka Sutka, który po integracji z genomem myszy wpływa na aktywację protoonkogenów gospodarza. Dalszy rozwój badań pozwolił na stopniowe rozpoznanie i zrozumienie wielu fizjologicznych i patofizjologicznych funkcji szlaku Wnt, poznanie białek w nim uczestniczących oraz mechanizmów interakcji między nimi. Niniejsza praca ukazuje naukowo-historyczny rys badań nad ścieżkami sygnałowymi Wnt, do których rozwoju przyczynili się w znacznym stopniu Roel Nusse i Harold Varmus, a który to szlak wciąż pozostaje atrakcyjnym obiektem badań dla współczesnej nauki.

Summary: The Wnt signaling cascade is a set of transduction pathways, which regulate physiologic processes of e.g. embryogenesis and proliferation in a paracrine manner, but are also engaged in the tumorigenic potential of cells. The very beginning of research on the Wnt pathway reaches 1980s and was associated with the identification of the genetic material originating from the Mouse Mammary Tumor Virus which in result of integration into mouse genome is able to activate host proto-oncogenes. Further progress in the research allowed a step by step identification and understanding of many physiological and pathophysiological functions of the Wnt pathway, including the identification of involved proteins and mechanisms of their interactions. This article focuses on a historical view on the development of research on Wnt signaling, which was significantly contributed by the work of Roel Nusse and Harold Varmus and which is still an attractive object of research for contemporary science.

Słowa kluczowe: szlak sygnałowy Wnt, wirusy onkogenne, karcynogeneza, historia medycyny

Keywords: Wnt signaling pathway, oncogenic viruses, carcinogenesis, history of medicine

Na straży genomu: telomery i telomeraza – od odkrycia po badania kliniczne

Guardians of the genome: telomeres and telomerase – from discovery to clinical studies

Natalia Lipińska, Błażej Rubiś

Poznań

Streszczenie: Gdy w 1869 roku po raz pierwszy wyizolowano DNA nikt nie przypuszczał jak skomplikowana może być jego struktura i organizacja. Dziś już wiemy, że nawet najmniejsza zmiana w genomie może prowadzić do poważnych konsekwencji dla całego organizmu, a nawet gatunku. Z każdym podziałem komórki dochodzi do przekazania informacji genetycznej komórce potomnej w postaci zestawu chromosomów które ulegają powieleniu przed podziałem. Ze względu na ograniczenia enzymów biorących udział w tym procesie, w każdym podziale końce chromosomów ulegają skróceniu. Aby zapobiec utracie cennej informacji genetycznej na końcach każdego z chromosomów znajdują się telomery, syntetyzowane przez enzym telomerazę. Obecność zarówno telomerów jak i telomerazy wpływa bezpośrednio na zdolności komórek do dzielenia się, a także na procesy powstawania nowotworów, starzenia i śmierci komórek. Droga do odkrycia tych zależności była jednak bardzo długa. Niniejsze opracowanie przedstawia historię poznania natury telomerów oraz historię badań których efektem jest wykorzystanie wiedzy o telomerach i telomerazie w praktyce klinicznej.

Abstract: When in 1869 DNA was isolated first time, no one imagined how complicated is its structure and organization. Today we know that even small change in the genome can lead to serious consequences for the human body. In each cell division chromosomes are amplified which allows the transfer of genetic information. Due to the limitations of the replication with each cell division chromosome ends are shortened. However telomeres, synthesized by the enzyme telomerase, prevent loss of genetic information. The presence of both the telomeres and telomerase gives the ability of cells to divide and also affects the processes of carcinogenesis, aging and cell death. Nowadays we know a lot of about telomere and telomerase however the discovery of these relationships was very long. This paper presents the history of research of the nature of telomeres and telomerase leading to the use of this knowledge in clinical practice.

Słowa kluczowe: historia genetyki, telomery, telomeraza

Keywords: history of genetics, telomeres, telomerase

Władimir Piotrowicz Demichow (1916-1998) – pionier medycyny transplantacyjnej

Vladimir Demikhov (1916-1998) – a pioneer of transplantology

Piotr Gabryel

Poznań

Streszczenie: Artykuł przedstawia postać Władimira Demichowa, Rosjanina żyjącego w latach 1916-1998, którego osiągnięcia w zakresie doświadczalnego przeszczepiania narządów w znaczący sposób wpłynęły na rozwój transplantologii. Demichow jako pierwszy na świecie wykonał zakończone sukcesem eksperymenty na psach, polegające na ortotopowym przeszczepieniu serca, serca i płuc oraz płuca, a także przeprowadził rewaskularyzację serca z wytworzeniem pomostu aortalno-wieńcowego. Jego prace stały się inspiracją dla chirurgów, takich jak Wasilij Kolesow i Christiaan Barnard, którzy w późniejszych latach tworzyli fundamenty kardiochirurgii i transplantologii.

Abstract: The article presents the life and achievements of Vladimir Demikhov, an outstanding Russian surgeon (1916-1998) whose experiments with organ transplantation had a strong effect on the development of transplantology. He was the first surgeon in the world who performed the successful orthotopic transplantation of the heart, moreover, the heart and lungs. He also carried out the aortocoronary bypass for heart revascularization. His works became inspiration for such pioneers of cardiac surgery and transplantology as Vasilij Kolesov and Christiaan Barnard.

Słowa kluczowe: Władimir Demichow, historia transplantologii, przeszczep serca, przeszczep serca i płuc

Keywords: Vladimir Demikhov, history of transplantology, heart transplantation, transplantation of heart and lungs, bypass

Tadeusz Paul (1913-1982) – otolaryngolog w Ostrowie Wielkopolskim

Tadeusz Paul (1913-1982) – an otorhinolaryngologist in Ostrów Wielkopolski

Andrzej Kierzek, Michał Pabiszczak

Wrocław

Streszczenie: Artykuł przedstawia postać Tadeusza Paula (1913-1982). Był on znanym specjalistą w otorynolaryngologii, szkolonym w Poznaniu oraz podczas drugiej wojny światowej w Niemczech. Był on jednym z inicjatorów specjalistycznego leczenia w zakresie otorynolaryngologii w Ostrowie Wielkopolskim, przede wszystkim w lecznictwie otwartym, ale także i szpitalnym.

Abstract: This article describes Tadeusz Paul (1913-1982), a well-known ear, nose, and throat specialist who was trained in Poznań and during the Second World War in Germany. He initiated a specialist ear, nose, and throat care in the town of Ostrów Wielkopolski, mainly in outpatient clinics but at the hospitals practice as well.

Słowa kluczowe: historia otorynolaryngologii, historia chirurgii

Keywords: history of otorhinolaryngology, history of surgery

Dr med. Zofia Bartkowiak (1922-2003) – organizatorka chirurgii dziecięcej w Wielkopolsce

Dr. Zofia Bartkowiak (1922-2003) – the organizer of paediatric surgery in the region of Greater Poland

Anita Magowska, Kacper Nijakowski

Poznań

Streszczenie: Artykuł przedstawia życie i zasługi dla rozwoju chirurgii dziecięcej dr Zofii Bartkowiak (1922-2003). Podczas okupacji hitlerowskiej była łączniczką i wywiadowcą Armii Krajowej, za co po II wojnie światowej została aresztowana przez funkcjonariuszy bezpieki. Zwolniona na mocy amnestii, ukończyła studia lekarskie w Lublinie, gdzie podjęła pierwszą pracę i specjalizowała się w chirurgii dziecięcej oraz pediatrii. Od 1955 r. była związana z Akademią Medyczną w Poznaniu. Jako pierwszy konsultant wojewódzki do spraw chirurgii dziecięcej przyczyniła się do instytucjonalizacji i rozwoju chirurgii dziecięcej w ówczesnym województwie poznańskim. Zorganizowała kilka oddziałów chirurgii dziecięcej i wyszkoliła kilkunastu nowych specjalistów pierwszego i drugiego stopnia.

Abstract: This article presents Dr. Zofia Bartkowiak (1922-2003) and her contribution to the development of paediatric surgery in the region of Greater Poland. During the Nazi occupation of Poland, she was a soldier of the Home Army (a Polish resistance organization). After the Second World War she was victimized by the secret police of the Communist regime. She graduated in medicine from the Medical College (the Polish name: Akademia Medyczna) in Lublin and specialized in paediatric surgery and paediatrics there. From 1955 she worked in Poznań and contributed to the development of paediatric surgery in the region of Greater Poland as the organizer of first paediatric surgery wards and their first specialized in paediatric surgery personnel.

Słowa kluczowe: chirurgia dziecięca, wojna światowa, historia medycyny

Keywords: paediatric surgery, world war, history of medicine

Kpt. dr Ewa Nowosielecka-Derus (1924-2000)

Captain Dr. Ewa Nowosielecka-Derus (1924-2000)

Joanna Lusek

Bytom

Streszczenie: Ewa Nowosielecka-Derus (1924-2000) przysła na świat w majątku szlacheckim Nowosieleckich, herbu Jelita, w Wojtkowej. Po ukończeniu siedmioklasowej Szkoły Powszechnej Żeńskiej im. św. Jadwigi w Dobromilu, kontynuowała naukę w Prywatnym Gimnazjum Sióstr Niepokalanek w Jarosławiu. Po wybuchu II wojny światowej uczestniczyła w tajnych kompletach realizowanych w Prywatnym Gimnazjum i Liceum Żeńskim Sióstr Niepokalanek, pod wezwaniem Matki Boskiej Częstochowskiej w Szymanowie pod Warszawą. Po złożeniu egzaminu maturalnego w 1942 r. kształciła się w Warszawskiej Szkole Pielęgniarstwa. Kurs ukończyła 25 lipca 1944 r. Ewa Nowosielecka brała czynny udział w powstaniu warszawskim jako łączniczka-sanitariuszka na Mokotowie. Służyła w batalionie „Olza”, wchodzącym w skład Pułku „Baszta” Armii Krajowej. Po upadku powstania wraz z rannymi, którymi się opiekowała, trafiła do obozu przejściowego w Pruszkowie. Została skierowana do transportu do KL Auschwitz-Birkenau, z którego uciekła. Przedostała się do rodziny do Krakowa. W lutym 1945 r. zgłosiła się do pracy w Szpitalu Obozowym Polskiego Czerwonego Krzyża w Oświęcimiu. Następnie rozpoczęła studia medyczne na Uniwersytecie i Politechnice we Wrocławiu, w 1949 r. uzyskała absolutorium, a w 1951 r. otrzymała dyplom Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej we Wrocławiu. W 1952 r. otrzymała tytuł doktora nauk medycznych. W 1954 r. uzyskała pierwszy, a w 1957 r. drugi stopień specjalizacji jako lekarz internista, specjalista chorób wewnętrznych. Zawodowo była związana z placówkami opieki medycznej w Bielawie, Bytomiu i Tarnowskich Górach.

Abstract: Ewa Nowosielecka-Derus (1924-2000) was born at the Wojtkowa estate of the Nowosieleccy who bore the arms Jelita. After finishing the seventh and final year at Saint Jadwiga Public Girls' School in Dobromyl she continued her education at Sisters' of Immaculate Conception Private Gymnasium in Jaroslawiec. After Second World War started, Nowosielecka-Dyrus took part in underground education at Sisters' of Immaculate Conception Black Madonna of Częstochowa Private Girls' Gymnasium and High School in Szymanów near Warsaw. After passing matura exam in 1942 she studied at Warsaw Nursing School. She finished the course on 25th of July, 1944. Ewa Nowosielecka took an active part in the Warsaw Uprising as a liaison/ medic in Mokotów. She served in the "Olza" battalion of the "Baszta" regiment of Polish Home Army. After the Uprising was suppressed she, along with her patients ended up in a transition Camp in Pruszków from where she was to be transferred to the Auschwitz-Birkenau concen-

tration camp. However, she managed to escape the transport and get to her family in Kraków. In February 1945 she volunteered to work in the Polish Red Cross field hospital in Oświęcim. Afterwards, she started studying medicine at the Wrocław University and Technical University. She finished her studies in 1949, and in 1951 she got a diploma from the Doctor Department of the Medical School in Wrocław. In 1952 she was awarded the title of doctor of medicine. In 1954 she got the first, and in 1957 her second degree of specialization in internal medicine as an internal diseases specialist. Professionally she was involved with health care units in Bielawa, Bytom and Tarnowskie Góry.

Słowa kluczowe: Powstanie warszawskie, niemieckie obozy koncentracyjne, Auschwitz-Birkenau, historia medycyny

Keywords: Warsaw Uprising, German Nazi camps, Auschwitz-Birkenau, history of medicine

Prof. Hieronim Strzyżewski (1926-1981) – pionier chirurgii ręki w Polsce

Prof. Hieronim Strzyżewski (1926-1981) – a pioneer of hand surgery in Poland

Ewa Bręborowicz, Leszek Romanowski, Władysław Manikowski,
Wojciech Strzyżewski

Poznań

Streszczenie: Hieronim Strzyżewski urodził się 4 kwietnia 1926 roku w Sierakowie. Studia medyczne ukończył na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego a specjalizację w Instytucie Ortopedii pod kierownictwem prof. Wiktora Degi. Strzyżewski odbył zagraniczne staże, doskonaląc swoją wiedzę i umiejętności z zakresu chirurgii kończyny górnej. Po powrocie zorganizował i poprowadził pierwszą w Polsce poradnię chirurgii ręki oraz objął kierownictwo oddziału leczenia urazów rąk. Działalność Hieronima Strzyżewskiego zwieńczona została utworzeniem w 1970 r. pierwszej w Polsce Kliniki Chirurgii Ręki. Był współautorem około 130 publikacji naukowych. W roku 1965 udało mu się zorganizować Sekcję Chirurgii Ręki Polskiego Towarzystwa Ortopedycznego, następnie przekształconą w Towarzystwo Chirurgii Ręki, wydające „Biuletyn Chirurgii Ręki”. Zmarł 7 czerwca 1981 r. Był osobą dokładną, wymagającą i stanowczą. Został uhonorowany Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski i Złotym Krzyżem Zasługi.

Abstract: Hieronim Strzyżewski was born in 1926 in Sieraków. He graduated from medicine in Poznań and finished specialization in the Orthopaedics Institute, supervised by Prof. Wiktor Dega. During international internships Strzyżewski improved his knowledge and skills in hand surgery. After return he organized and managed the first Polish hand surgery outpatient clinic and run a hand surgery ward. In 1970 he organized the first Polish teaching hospital ward of hand surgery. He was a co-author of 130 publications. Moreover, he organized the Hand Surgery Section of the Polish Orthopaedic Society, later transformed into the Polish Society of Hand Surgery, the editor of the “Bulletin of Hand Surgery”. He died in 1981. He was a very accurate, demanding and resolute person. Hieronim Strzyżewski was honoured with the most prestigious state decorations.

Słowa kluczowe: chirurgia ręki, Hieronim Strzyżewski, historia medycyny

Keywords: hand surgery, Hieronim Strzyżewski, history of medicine

Udostępnienie poufnych akt prof. Adama Wrzoska

Prof. Adam Wrzosek's secret documents
have become available

Anita Magowska

Poznań

Streszczenie: W Archiwum Polskiej Akademii Nauk – Oddział w Poznaniu przechowywana jest paczka poufnych dokumentów prof. Adama Wrzoska, wybitnego lekarza, antropologa, historyka i filozofa medycyny, organizatora szkolnictwa wyższego w międzywojennej Polsce i pierwszego dziekana Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego. Zastrzeżenie poufności wygasło z końcem lutego 2015 r. Najciekawszym dokumentem przechowywanym w tej kolekcji okazał się pamiętnik Adama Wrzoska, opublikowany w niniejszym numerze czasopiśma „Acta Medicorum Polonorum”.

Abstract: For fifty years some secret documents concerning Prof. Adam Wrzosek (1875-1965), the outstanding doctor, anthropologist, medical historian and philosopher, organizer of higher education in the inter-war Poland, and the first dean of the Medical Faculty of the University in Poznań, are kept in the Poznań Department of the Archive of Polish Academy of Sciences. They could be available only fifty years after Prof. Wrzosek's death. This clause was fulfilled at the end of February 2015. The most interesting document from this collection is a manuscript of Wrzosek's memoirs, which is elaborated and published in this issue of the journal.

Słowa kluczowe: Adam Wrzosek, historia medycyny

Keywords: Adam Wrzosek, history of medicine

Pamiętnik Adama Wrzoska (1875-1965)

Memoirs by Adam Wrzosek (1875-1965)

Wspomnienia o Ojcu – Profesorze Zdzisławie Wiktorze

Memoir on my father – Prof. Zdzisław Wiktor

Tomasz Wiktor¹

Warszawa